

ROLA OPERACJI SYRYJSKIEJ W POLITYCE KREMLA

Streszczenie

Niniejszy rozdział przedstawia znaczenie operacji syryjskiej z punktu widzenia całokształtu strategii politycznej dotyczącej legitymizacji władzy państwowej w Rosji. Omawia podstawowe uwarunkowania polityczne związane z problemem ewolucji legitymizacji władzy w Rosji oraz aktualną strategię w tym zakresie opierającą się na kreowaniu poczucia zagrożenia z zewnątrz. Na tym tle przedstawiona jest kwestia syryjska jako element tej kompleksowej polityki.

Słowa kluczowe: stosunki międzynarodowe, bezpieczeństwo międzynarodowe, polityka zagraniczna, Rosja, Syria

Abstract

This chapter is supposed to describe the place of the Russian military operation in Syria within the overall Russian political strategy with regard to the legitimization of the authorities in the Kremlin. Therefore it depicts basic political determinants related to the problem of legitimization of the Russian authorities and current strategy that is based on fabrication of external threat perception. Against this background the Syrian intervention is portrayed as a part of this complex policy.

Keywords: international relations, international security, foreign policy, Russia, Syria

30 września 2015 roku Siły Powietrzno-Kosmiczne Federacji Rosyjskiej rozpoczęły działania bojowe w Syrii, których deklarowanym celem była walka z ugrupowaniami terrorystycznymi zagrażającymi legalnej władzy prezydenta Baszara al-Assada. Krok ten oznaczał otwarcie nowego rozdziału w procesie realizacji strategicznych celów Rosji, która dotychczas wspierała władze w Damaszku jedynie politycznie oraz poprzez szkolenie syryjskiej armii rządowej i dostarczanie jej nowoczesnego uzbrojenia. W trakcie rosyjskiej operacji do akcji weszły inne rodzaje sił zbrojnych FR, od marynarki wojennej zabezpieczającej działania i dokonującej uderzeń na cele lądowe za

pomocą pocisków manewrujących, poprzez artylerię wspierającą walczące oddziały syryjskie, aż po siły specjalne i oddziały „ochotników”, które częstokroć prowadziły natarcia syryjskich wojsk rządowych¹.

Głównymi celami rosyjskich działań były oddziały tzw. umiarkowanej opozycji², które w największym stopniu zagrażały Al-Assadowi. W trakcie rocznych zmagania zostały one w dużej mierze wyparte z zajmowanych pozycji, Rosji udało się zatem zrealizować swój podstawowy cel, jakim było zapobieżenie upadkowi prezydenta Syrii i jego rządu. By to osiągnąć, zastosowano między innymi szczególnie brutalne taktyki, na przykład zmasowane naloty na obszary zamieszkałe czy umyślne ataki na szpitale³.

W chwili ukończenia tego tekstu, w grudniu 2016 roku, sytuacja jest jednak daleka od opanowania, nadal toczą się zacięte walki z opozycją. Bezwzględne postępowanie Rosji wzbudziło także znaczne protesty społeczności międzynarodowej i jest w pewnym sensie objawem słabości Moskwy, która mimo początkowych deklaracji nie zdołała osiągnąć szybkiego sukcesu, a zamiast tego pozwoliła się wciągnąć w długotrwałą i kosztowną kampanię.

Niniejszy rozdział przedstawia znaczenie operacji syryjskiej z punktu widzenia całokształtu strategii politycznej dotyczącej legitymizacji władzy państwowej w Rosji. Nie będziemy zatem opisywać przebiegu działań zbrojnych ani szczegółowo ich analizować, omówienie kwestii syryjskiej jest raczej swoistym pretekstem do przedstawienia podsumowania obecnego kierunku rosyjskiej polityki zagranicznej, która, jak się zdaje, jest w dużej mierze podporządkowana właśnie utrwaleniu panowania obecnie rządzącej grupy. W pierwszej kolejności omówimy zatem podstawowe uwarunkowania polityczne związane z problemem ewolucji legitymizacji władzy w Rosji, co doprowadzi nas do analizy obecnej strategii w tym zakresie opierającej się na kreowaniu poczucia zagrożenia z zewnątrz. Na tym tle przedstawiona zostanie kwestia syryjska jako element tej kompleksowej polityki. Całość uzupełni podsumowanie i ocena perspektyw.

Zaznaczyć trzeba, że prezentowany tekst to kolejne podejście autora do tych samych spraw, które śledzi on od dawna i które omawiał w wielu artykułach⁴ oraz w wystąpieniach konferencyjnych. Pracę niniejszą należy zatem

¹ J. Miller, *Putin's Attack Helicopters and Mercenaries Are Winning the War for Assad*, „Foreign Policy”, 30.03.2016, <http://foreignpolicy.com/2016/03/30/putins-attack-helicopters-and-mercenaries-are-winning-the-war-for-assad/> (dostęp: 1.04.2016).

² Por. szczegółową analizę: M. Czuperski, J. Herbst, E. Higgins, F. Hof, B. Nimmo, *Distract, Deceive, Destroy*, Atlantic Council, April 2016, s. 10 i nast., <http://publications.atlantic-council.org/distract-deceive-destroy/assets/download/ddd-report.pdf> (dostęp: 10.12.2016).

³ M. Galeotti, *Putin Is Playing by Grozny Rules in Aleppo*, „Foreign Policy”, 29.09.2016; <http://foreignpolicy.com/2016/09/29/putin-is-playing-by-chechen-rules-in-aleppo-syria-russia/> (dostęp: 30.09.2016).

⁴ Por. m.in.: *Rosyjska operacja w Syrii – cele i możliwe następstwa*, „Analizy ZBN” 2015, nr 1(1), http://www.zbn.inp.uj.edu.pl/analizy?p_p_id=56_INSTANCE_s74udNM3g0ln&p_p_

traktować jako swego rodzaju aktualizację wielu powtarzających się kwestii i ich ponowną weryfikację.

Legitymizacja strategii powrotu do autorytaryzmu

Władimir Putin doszedł do władzy w 1999 roku z wyraźnym przesłaniem zaadresowanym do rodaków. Już w pierwszym artykule programowym⁵ nakreślił śmiałą wizję rozwoju gospodarczego, który społeczeństwu miał zapewnić dobrobyt, a państwu przywrócić należny mu status światowego mocarstwa⁶. Wkrótce okazało się, że innym, mniej wyraźnie artykułowanym elementem planu Putina był także odwrót od demokracji w kierunku modelu władzy autorytarnej.

Obietnice nowego prezydenta zaczęły się dość szybko spełniać. Od 2000 roku kraj notował szybkie tempo wzrostu dochodu narodowego, co prędko przełożyło się na poprawę statusu materialnego ludności. Wprawdzie sam Putin nie miał wiele wspólnego z tym wzrostem, wygenerowały go czynniki od niego niezależne (przede wszystkim reformy Primakowa podjęte po zapaści finansowej w 1998 roku, niski kurs rubla napędzający rodzimą produkcję i konsumpcję oraz szybki wzrost cen ropy naftowej będącej podstawą eksportu), niemniej jednak w odczuciu społecznym prezydent był tym, który spełniał swoje obietnice. Jednocześnie postępowały sukcesywnie demontaż instytucji demokratycznych i umacnianie się ustroju autorytarnego.

Tym sposobem pojawił się pewien swoisty kontrakt polityczny, który oznaczał faktyczną akceptację przez społeczeństwo pełni władzy prezydenckiej w zamian za dobrobyt. Rosjanie oddali się w ręce światłej w ich mniemaniu dyktatury, która – jak sądzili – lepiej pokieruje państwem niż zdegenerowana demokracja i zapewni społeczeństwu trwałą wzrost zamożności. Także w świecie dość powszechnie postrzegano Rosję jako państwo wracające do globalnej gry w roli wielkiej potęgi i dokonujące wewnętrznej sanacji. Nieliczni tylko

lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=1&groupId=92718966&articleId=105026627 (dostęp: 3.01.2018); *Rosja w Syrii – pół roku operacji zbrojnej*, „Analizy ZBN” 2016, nr 4(10), http://www.zbn.inp.uj.edu.pl/analizy?p_p_id=56_INSTANCE_s74udNM3g0ln&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=1&groupId=92718966&articleId=122336859 (dostęp: 3.01.2018); *Russian Military Operation in Syria – a Year On*, „ZBN Analysis” 2016, nr 7(13), http://www.zbn.inp.uj.edu.pl/analizy?p_p_id=56_INSTANCE_s74udNM3g0ln&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=1&groupId=92718966&articleId=134949179 (dostęp: 3.01.2018).

⁵ В. Путин, Россия на рубеже тысячелетий, „Независимая газета”, 30.12.1999, nr 245(2061), http://www.ng.ru/politics/1999-12-30/4_millennium.html (dostęp: 24.11.2016).

⁶ Por. np. L. Aron, *The Putin Doctrine*, „Foreign Affairs”, 8.03.2013, <https://www.foreign-affairs.com/articles/russian-federation/2013-03-08/putin-doctrine> (dostęp: 10.03.2013).

zauważali⁷, że tak skonstruowany system jest niestabilny nie tylko w związku z naturą autorytaryzmu, ale także i dlatego, że zawiera w sobie szereg istotnych dysfunkcji strukturalnych. By utrzymać swoją władzę, Władimir Putin oparł się między innymi na aparacie biurokratycznym, organach władzy sądowniczej i aparacie bezpieczeństwa, dając im swobodę w wykorzystywaniu swojej pozycji do bez mała nieograniczonego bogacenia się w zamian za realizację politycznych dyrektyw Kremla. To z kolei utrzymało nieskuteczny system gospodarczy, pełen arbitralnych decyzji, świadomie utrzymywanych luk w prawie i braku realistycznej kontroli organów przedstawicielskich. Tym sposobem Putin umocnił swoją władzę i uzyskał zdolność ręcznego zarządzania całym państwem, ale za cenę utrzymania relatywnie mało efektywnej gospodarki, której zasadniczymi cechami były bliski spłot interesów polityczno-biurokratyczno-przestępczych oraz rozdęta do niespotykanych rozmiarów korupcja. Jak zauważał w owym czasie jeden z ekspertów, „kiedy makro- i mikrobiurokraci zaczynają kraść, tak jakby jutro miało nie nastąpić, jest szansa, że tak się rzeczywiście stanie”⁸.

Taki system działał skutecznie przez prawie dekadę, w trakcie której z jednej strony nastąpił znaczny wzrost zamożności Rosjan i poprawiła się wyraźnie pozycja kraju w świecie, z drugiej zaś nastąpił znaczący odwrót od klasycznie pojmowanej liberalnej demokracji na rzecz koncepcji „demokracji suwerennej”. Ta ostatnia jest systemem polityczno-instytucjonalnym o charakterze przedstawicielskim, czyli jego osią jest wypełnianie woli narodu, ale jednocześnie nie czerpie on ze wzorców zewnętrznych, lecz tworzy instytucje właściwe dla samej Rosji, zgodnie z jej tożsamością, tradycją i potrzebami. W praktyce, biorąc pod uwagę uznane w świecie zachodnim kryteria, ustroj Rosji można bez większych wątpliwości nazwać niedemokratycznym. W autorytatywnej klasyfikacji Freedom House Rosja znalazła się w kategorii „państwa bez wolności” (*not free*) już w 2005 roku⁹.

Pod koniec pierwszej dekady XXI wieku dostrzec można było wyraźne oznaki wyczerpywania się istniejących impulsów rozwojowych, a co za tym idzie – i samego *Putin's consensus*. Po kryzysie z 2009 roku Rosja nie odzyskała już tej dynamiki wzrostu PKB, która dawała społeczeństwu wyraźne poczucie poprawy. W połowie 2014 roku zaczęły także drastycznie spadać światowe ceny węgłowodórów, co spowodowało znaczne napięcia budżetowe i konieczność sięgnięcia po fundusze rezerwowe zgromadzone w poprzednich

⁷ Por. np. M. Czajkowski, *Russia's Place in the World – Aspirations and Reality*, „The International Affairs Review” 2006, nr 1(153), s. 109–120.

⁸ P.K. Baev, *Pouring Oil Money Over Stagnation and Discontent*, „Eurasia Daily Monitor” 2005, t. 2, nr 164, [http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=30817&tx_ttnews\[backPid\]=176&no_cache=1#.Vt1ldEBZguc](http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews[tt_news]=30817&tx_ttnews[backPid]=176&no_cache=1#.Vt1ldEBZguc) (dostęp: 7.03.2016).

⁹ Freedom House, *Russia*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2005/russia> (dostęp: 5.12.2016).

latach. W związku z tymi procesami pojawił się też pewien potencjał społecznego niezadowolenia, który skumulował się w obliczu wyborów prezydenckich 2012 roku i doprowadził nawet do dość intensywnych protestów społecznych. Bezpośrednim tego skutkiem było szybkie zwiększenie poziomu represji i jeszcze ściślejsza cenzura.

Nie były to jednak środki wystarczające, władze postanowiły zatem sięgnąć po nową legitymizację, dostrzegając słusznie, że dotychczasowej nie da się utrzymać bez reform. Te jednak były niemożliwe, dlatego że oznaczałyby kres istniejącego ustroju i upadek tak skutecznie ustanowionego i korzystnego dla bardzo wielu sił systemu eksploatacji państwa.

Zagrożenie zewnętrzne – nowa legitymizacja

Zagrożenie zewnętrzne, prawdziwe czy wymaginowane, jest częstym instrumentem walki politycznej. W przypadku Rosji dostrzegamy wyjątkową łatwość w zastosowaniu tego mechanizmu, co wynika z dwóch podstawowych czynników.

Po pierwsze, propaganda w Rosji nie tylko korzysta ze swobody działania państwa, w którym nie ma powszechnie dostępnych wolnych mediów, ale także jest doskonale rozwinięta pod względem skuteczności swych metod. Jeszcze przed rewolucją październikową ideologia państwowa była bezdyskusyjna i wspierana przez skuteczną działalność propagandową. W czasach komunizmu rozwijano ją w sposób planowy i przemyślany, jako że sterowanie umysłami ludzkimi, możliwie jak najdokładniejsze, było jednym z podstawowych paradygmatów władzy komunistycznej. Dlatego też Rosja jest jednym z tych krajów, w których nagromadzono najwięcej wiedzy i doświadczeń w tym zakresie. Doświadczenia te dziś znakomicie procentują.

Po drugie, i ważniejsze, Rosja zawsze była krajem izolowanym w wymiarze nie tylko geostrategicznym, ale także świadomościowym. Wspomniana ideologia państwowa, ukształtowana jeszcze w średniowieczu, mówi między innymi o wyjątkowości Rosji i autonomicznych źródłach jej kultury i tożsamości. Izolacja kraju i jego elit oraz społeczeństwa była zatem dla władców oczywistością, a także instrumentem podtrzymywania bezpieczeństwa ideologicznego, a zatem w dalszej konsekwencji czynnikiem legitymizacji władzy. Było to szczególnie wyraźne w XVII i XVIII wieku, kiedy idee oświecenia rozprzestrzeniały się po Europie, podczas gdy Rosja pozostała na nie głucha. Aktualne po dziś dzień opisy markiza de Custine'a, z nieco późniejszego okresu, doskonale ilustrują, jak głęboko samoizolacja była zakorzeniona w umysłach elit i oczywiście społeczeństwa¹⁰.

¹⁰ A. de Custine, *Listy z Rosji. Rosja w 1839 roku*, Kraków 1989, s. 16–38.

Izolacja ta kreuje także znany dobrze „syndrom obłązionej twierdzy”, który jest od stuleci elementem legitymizacji kolejnych władz, a cała historia ewolucji narodowej identyfikacji Rosjan i ich postrzegania miejsca swego kraju w świecie czyni to społeczeństwo szczególnie podatnym na propagandę zagrożenia. Poczucie zagrożenia zewnętrznego jest więc szczególnie istotnym elementem rosyjskiej tożsamości, w dodatku przez wieki podtrzymywanym i pieczołowicie kształtowanym przez propagandę. Warto dodać, że wydarzenia historyczne dawały wielkie możliwości utwierdzania takich postaw – nie sięgając zbyt daleko w przeszłość, można wymienić wojny napoleońskie, wojnę krymską, I i II wojnę światową oraz oczywiście zimną wojnę. Wszystkie te wydarzenia i procesy dziejowe to znakomite paliwo dla sprawnej i doświadczonej propagandy. Podkreślmy: mechanizm „syndromu obłązionej fortecy” jest wbudowany w rosyjską tożsamość i jako taki jest autentyczny. Rosjanie są w stanie bardzo łatwo i szczerze uwierzyć w agresję zewnętrzną, jeśli tylko taki przekaz propagandowy zostanie im przedstawiony.

A zatem, patrząc na dzisiejszą Rosję i zasadnicze zręby polityki Kremla, widzimy szczególną strategię polityczną, której zasadniczym celem jest stworzenie warunków do utrzymania władzy przez aktualnie rządzącą elitę. Jej podstawową cechą jest wykreowanie i podtrzymanie w społeczeństwie poczucia zagrożenia zewnętrznego, dzięki czemu powinno ono skupić się wokół obecnych przywódców, legitymizując ich władzę. Tym sposobem obyć się ma bez reform wewnętrznych, trudnych i potencjalnie groźnych dla rządzących, ponieważ po pierwsze, kwestie bytowe schodzą na plan dalszy w sytuacji egzystencjalnego zagrożenia, a po drugie, winą za złą sytuację gospodarczą można obarczyć wrogów zewnętrznych.

Konkretne działania w celu realizacji tego scenariusza Rosja podjęła już kilka lat temu, choć do niedawna były one realizowane w ograniczonej formie. Organizowano prowokacje zbrojne, na przykład w postaci długodystansowych rajdów bombowców strategicznych, przeprowadzano ataki cybernetyczne na kraje NATO, podtrzymywano także propagandę zagrożenia, wykorzystując do niej każdy możliwy pretekst, na przykład kwestię instalacji w Europie amerykańskiej obrony przeciwrakietowej.

Polityka ta nabrała nowego wymiaru, bardziej asertywnego, agresywnego wręcz i nadającego jej zupełnie nowe oblicze, w zimie 2013/2014 roku, kiedy to wspierając Majdan w Kijowie, Zachód przekroczył pewnego rodzaju czerwoną linię nakreśloną przez Moskwę. Rosyjskie działania na Ukrainie należy bowiem rozumieć w ogromnej mierze jako skutek autentycznej obawy, że kraj ten mógłby w wyniku zbliżenia do UE wejść na ścieżkę trwałego rozwoju, podczas gdy Rosja pozostawałaby pod brzemieniem nieefektywnego i dysfunkcjonalnego systemu społeczno-gospodarczo-politycznego. Taki scenariusz byłby fatalny dla prestiżu i pozycji władz w społeczeństwie. Ukraińska czerwona linia nie ma zatem charakteru znanego z realistycznego podejścia,

czyli w ujęciu siły militarnej i geostrategicznych oddziaływań. Chodzi raczej o oddziaływania w kategorii *soft power*, którym Rosja nie jest w stanie się przeciwstawić, ponieważ nie posiada zasobów z tej dziedziny porównywalnych do Zachodu. Stąd tak gwałtowna reakcja Moskwy i nagłe przejście do działań ofensywnych, postrzeganych jako jedyny ratunek w sytuacji egzystencjalnego zagrożenia legitymacji władzy.

Podsumowując dotychczasowe rozważania, podkreślmy, że większość Rosjan, także elity, groźbę ze strony Zachodu z USA na czele postrzega jako całkowicie autentyczną¹¹. Wierzą oni także, iż mocarstwa zachodnie przygotowują działania wywrotowe, a nawet wojskowe¹², by poddać Rosję swym wpływom i ją wykorzystać. W tym sensie sytuacja na Ukrainie jest postrzegana jako zagrożenie, jako „część szerszego »łuku kryzysów«, który rozwija się od późnych lat dziewięćdziesiątych”¹³.

Rosyjska elita postrzega Ukrainę jako część prawowitej, historycznej strefy wpływów. Można by uspokajająco wierzyć, że postrzeganie tego kraju jako własności odzwierciedla jedynie osobistą Putina obsesję władzy i statusu, zatem kiedy on kiedyś odejdzie, idea się rozmyje. Ale ta optymistyczna ocena nie jest prawidłowa. [...] nie tylko Putin wierzy, że wielkie mocarstwa mają prawo do stref wpływów i że Rosja jest w niebezpieczeństwie. Przywódcy rosyjscy wyznawali te poglądy długo przed tym, nim objął on stery rządu, tak jak ich poprzednicy z okresu caratu i czasów radzieckich; i będą je wyznawać długo po tym, jak on odejdzie¹⁴.

Należy zatem podkreślić, że rosyjska percepcja świata to nie tylko bezpośredni skutek działania potężnej i sprawnej propagandy. To także pewien szczególny sposób myślenia, utrwalony przez wieki, podzielany co do zasady przez społeczeństwo i większość elit. Każe on Rosjanom bardzo obawiać się świata zewnętrznego i w rezultacie czyni ich podatnymi na samoizolację.

¹¹ Według badań Centrum Lewady z lat 1997–2016 obawa przed NATO jest uzasadniona w opinii 50–60% respondentów: Левада-Центр, Россия и Запад, 29.11.2016, <http://www.levada.ru/2016/11/29/rossiya-i-zapad-2/> (dostęp: 5.12.2016).

¹² Artykuł redakcyjny: Кто в Европе готовится к войне с Россией, „Независимое Военное Обозрение”, 18.10.2016, http://nvo.ng.ru/gpolit/2016-11-18/2_926_red.html (dostęp: 20.11.2016).

¹³ A. Monaghan, *Russia's World. Facing a Century of Instability*, „EUISS Brief” 2016, nr 3, s. 2–3, https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_3_Russia.pdf (dostęp: 14.03.2016).

¹⁴ R. Menon, *Putin's Rational Choices*, „Foreign Affairs”, 29.02.2016, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2016-02-29/putins-rational-choices> (dostęp: 2.03.2016).

Rola operacji syryjskiej w strategii Kremla

Jednym z podstawowych elementów strategii polegającej na mobilizacji społeczeństwa wokół władzy w obliczu sztucznie kreowanego zagrożenia zewnętrznego jest potrzeba wykazywania, że władza ta jest w stanie skutecznie mu zapobiegać. To w gruncie rzeczy najbardziej kluczowa sprawa – ostatecznie nie sam strach przed agresją z zewnątrz jest tu istotny, lecz związana z tym gotowość społeczeństwa i elit do powierzenia swego losu przywódcom. Wymaga to zatem potwierdzenia, że rządzący faktycznie stanowią rękojmnię bezpieczeństwa, że są skuteczni w oddalaniu niebezpieczeństw, a właśnie dzięki nim kraj jest silny. To daje poczucie bezpieczeństwa, a zatem wywołuje pożądany efekt mobilizacji społecznej.

Przejęcie Krymu było takim właśnie spektakularnym pokazem sprawności, była to jednak operacja zasadniczo polityczna, w jej propagandowym wymiarze siły zbrojne nie były eksponowane. Podkreślano raczej szybkość i zdecydowanie, z jakim Rosja wystąpiła w obronie obywateli Krymu, przeciwstawiających się „faszystowskiemu” reżimowi w Kijowie, który powstał w wyniku zachodnich machinacji. Jak jednak zauważa rosyjski socjolog, polityczny efekt tego wydarzenia nie może starczyć na dłużej niż kilka lat¹⁵, dlatego rozpoczęto następną operację, która ponadto miała eksponować kolejne instrumenty bezpieczeństwa będące w posiadaniu władz. Celem operacji w Syrii jest więc dalsze wykazywanie, że Rosja jest w stanie w sposób zdecydowany i skuteczny oddalać zagrożenia, tym razem dzięki swej sprawności militarnej i skuteczności wojskowej logistyki wraz z umiejętnością prowadzenia złożonej geopolitycznej rozgrywki w odległym i trudnym regionie świata.

Operacja syryjska jest zatem przede wszystkim pretekstem do ukazania rosyjskiej siły militarnej, a także sprawności, zdecydowania i śmiałości rosyjskiego przywództwa. Siły zbrojne pokazują tu swój najlepszy sprzęt, poczynając od bombowców strategicznych, poprzez najnowocześniejsze samoloty uderzeniowe i pociski manewrujące, na lotnictwie morskim kończąc. W ramach medialnej oprawy tych działań podkreśla się, że Rosja pokazuje najwyższej klasy zdolności militarne¹⁶, realizując takie zadania bojowe, jakie dotychczas były domeną jedynie USA. O propagandowej i politycznej roli tych działań świadczy między innymi to, że wiele rodzajów zaprezentowanego uzbrojenia nie ma większego znaczenia z punktu widzenia zadań, które są wykonywane na teatrze syryjskim. Dotyczy to choćby lotnictwa morskiego, które nie

¹⁵ D. Volkov, *Russia of the Mid-2020s: Breakdown of the Political Order*, Jamestown Foundation, 6.07.2016, <https://jamestown.org/program/denis-volkov-russia-of-the-mid-2020s-breakdown-of-the-political-order/#.V85a6BLpzAk> (dostęp: 4.12.2016).

¹⁶ Por. np. O. Одноколенко, *Кто теперь захочет с нами воевать?*, „Независимое Военное Обозрение”, 16.10.2015, http://nvo.ng.ru/realty/2015-10-16/1_kalibr.html (dostęp: 10.12.2016).

tylko nie ma większych zdolności w zakresie atakowania celów lądowych¹⁷, ale także trapią je poważne problemy techniczne¹⁸. Podobnie rzecz się ma z nowoczesnymi samolotami uderzeniowymi wykonującymi misje przy zastosowaniu uzbrojenia niekierowanego, do których z wielkim powodzeniem nadawałyby się samoloty starszej generacji, czy też z systemami raketowymi ziemia–woda użytymi do ataku na cele lądowe pomimo ich relatywnie małej skuteczności w tego typu działaniach¹⁹.

Propagandowo-polityczna machina stara się także wzbudzić przekonanie, że Moskwa jest skuteczniejsza od Waszyngtonu nie tylko w sferze działań bojowych, ale także w wymiarze politycznym. To Rosja zmierza, wedle tego przekazu, do politycznego rozwiązania, które ma się oprzeć na realnym militarnym zwycięstwie i doprowadzić do stabilizacji regionu. Do rosyjskiego społeczeństwa dotrzeć ma zatem wyraźny i przekonujący komunikat, że bezpieczeństwo państwa i jego obywatele znajduje się w rękach kompetentnych i efektywnych przywódców, którzy mają do dyspozycji sprawne i skuteczne siły zbrojne.

Tym sposobem działania rosyjskie w Syrii, a w szczególności ich oprawa propagandowa, stają się ważnym elementem obecnej strategii legitymizacji władzy. Kreml ma świetną okazję do wykazania zdecydowania i skuteczności w walce z trudnym przeciwnikiem, a także efektywności sił zbrojnych i perfekcji rosyjskiego oręża. Cel ten, jak się zdaje, został na razie osiągnięty, kontrola nad przestrzenią informacyjną zapewnia sprawne przekazywanie odpowiedniej narracji do podatnego na nią społeczeństwa, notabene nastawionego coraz bardziej nacjonalistycznie²⁰ i w ten sposób jeszcze bardziej podatnego na propagandę zachodniego zagrożenia²¹.

Oczywiście dodać trzeba, że syryjska operacja ma jeszcze wiele innych przyczyn i wiele stawia się przed nią celów. Jest zatem i wykorzystaniem okazji do zdobycia wpływów w ważnym regionie oraz do skutecznego podważenia prestiżu i wpływów USA²², i częścią strategii negocjacyjnej w przetargach ze

¹⁷ P. Felgenhauer, *The Kuznetsov Smokescreen: Russia's Peculiar Naval Taskforce to Syria*, „Eurasia Daily Monitor” 2016, t. 13, nr 173, <https://jamestown.org/program/kuznetsov-smokescreen-russias-peculiar-naval-taskforce-syria/> (dostęp: 30.10.2016).

¹⁸ M. Dura, „Admirał Kuzniecowa” płynie ku katastrofie, „Defence24”, 8.12.2016, <http://www.defence24.pl/506118,admiral-kuzniecowa-plynie-ku-katastrofie#> (dostęp: 10.12.2016).

¹⁹ A. Golts, *The Bastion Missile System: A Symbol of Power and Foreign Policy Tool*, „Eurasia Daily Monitor” 2016, t. 13, nr 190, <https://jamestown.org/program/bastion-missile-system-symbol-power-foreign-policy-tool/> (dostęp: 8.12.2016).

²⁰ Por. np. V. Laine, *State-Led Nationalism in Today's Russia*, „FIIA Working Paper” nr 92, The Finnish Institute of International Affairs, Helsinki 2016.

²¹ Por. np. P. Felgenhauer, *Fortress Russia: Pushing Foreigners Back*, „Eurasia Daily Monitor” 2016, t. 13, nr 83, <https://jamestown.org/program/fortress-russia-pushing-foreigners-back/> (dostęp: 30.04.2016).

²² J. Hannah, *Russia's Middle East Offensive*, „Foreign Policy”, 13.09.2016, <http://foreignpolicy.com/2016/09/13/russias-middle-east-offensive/> (dostęp: 9.12.2016).

światem zachodnim, i szukaniem nowego, lepszego miejsca w szybko zmieniającym się porządku światowym. Jest też zapewne elementem szerszej gry o wpływy gospodarcze, szczególnie w sektorze gazowym²³. Syria jest także dla Moskwy „zarówno poligonem dla uzbrojenia, jak i dużym ćwiczeniem operacyjnym”²⁴. Niebagatelna jest zapewne i obawa przed narastającym fundamentalizmem muzułmańskim w Rosji²⁵.

Podsumowanie i perspektywy

Reasumując powyższe rozważania, można dojść do kilku wniosków natury ogólnej, które prowadzą także do określenia dalszych perspektyw zarówno co do kwestii syryjskiej, jak i co do zasadniczych celów polityki Moskwy.

Wydaje się, że w grudniu 2016 roku rosyjska operacja w Syrii była na dobrej drodze. Rosjanie wykorzystali między innymi brak spójnej strategii bliskowschodniej USA²⁶, słabość Stanów Zjednoczonych po wyborze Donalda Trumpa oraz generalny strach zachodnich społeczeństw przed zagrożeniami idącymi z Bliskiego Wschodu. Stąd brak realnego przeciwstawienia się działalności Rosji w Syrii; może ona zatem swobodnie wykorzystywać swoje atuty, takie jak:

- posiadanie „mięsa armatniego” w postaci sił syryjskich i irańskich²⁷, regularnych oddziałów Hezbollahu, a także licznych bojówek z innych krajów²⁸, których straty ludzkie nie mają takiego politycznego i medialnego wydźwięku, jaki miałyby śmierć większej liczby żołnierzy rosyjskich;

²³ M.A. Orenstein, G. Romer, *Putin's Gas Attack*, „Foreign Affairs”, 14.10.2015, <https://www.foreignaffairs.com/articles/syria/2015-10-14/putins-gas-attack> (dostęp: 16.10.2015).

²⁴ Michael Kofman, cyt. za: P. McCleary, *Russian Military Draws Lessons from Ukraine and Syria Ops*, „Foreign Policy”, 9.12.2016, <http://foreignpolicy.com/2016/12/09/russian-military-draws-lessons-from-ukraine-syria-putin-war-islamic-state/> (dostęp: 10.12.2016).

²⁵ L. Aron, *The Coming of the Russian Jihad: Part I*, „War on the Rocks”, 23.09.2016, <http://warontherocks.com/2016/09/the-coming-of-the-russian-jihad-part-i/> (dostęp: 10.12.2016).

²⁶ A.H. Cordesman, *U.S. Wars in Iraq, Syria, Libya, and Yemen: What Are The Endstates?*, Center for Strategic & International Studies, 25.08.2016, https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/160823_Defeating_ISIS_IraqSyriaLibyaYemen.pdf (dostęp: 9.12.2016).

²⁷ J. Haszczyński, *Wojna w Syrii: Jaką rolę odgrywają Irańczycy?*, „Rzeczpospolita”, 11.12.2016, <http://www.rp.pl/Wojna-w-Syrii/312119928-Wojna-w-Syrii-Jaka-role-odgrywaja-Iranczycy.html#ap-1> (dostęp: 12.12.2016).

²⁸ B. Mroue, *Assad Relies on Foreign Fighters in Push to Retake Aleppo*, „Washington Post”, 10.12.2016, https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/assad-relies-on-foreign-fighters-in-push-to-retake-aleppo/2016/12/10/65d8ff0c-beaa-11e6-ae79-bec72d34f8c9_story.html?utm_term=.1391d80184fe (dostęp: 10.12.2016).

- swoboda kształtowania sytuacji na polu walki dzięki brakowi ograniczeń w wyborze celów i metod działania;
- znaczny dostęp do informacji taktycznej wynikający ze swobody penetracji przez rosyjski wywiad wojskowy teatru działań oraz ze współpracy z operującymi tam oddziałami sojuszników.

Można było zatem przewidywać, że w kolejnych miesiącach Rosja doprowadzi do spektakularnego sukcesu zarówno militarnego, jak i politycznego, choć jednocześnie trudno powiedzieć, czy przełoży się on na trwałe rozwiązania. Rosja powinna spodziewać się między innymi niełatwej gry z dotychczasowymi sojusznikami, których interesy niekoniecznie są w pełni zbieżne z rosyjskimi²⁹. Jedną z ważnych niewiadomych jest także polityka nowego prezydenta USA, który może wcale nie być tak ugodowy wobec Rosji, jak by się to mogło wydawać, na co wskazuje wielu uważnych obserwatorów³⁰. Tym bardziej że oczekiwania Moskwy w stosunku do Zachodu³¹ są mocno wygórowane, a jednocześnie podejrzliwość w stosunku do rosyjskich intencji jest tam bardzo głęboka³². Niemniej nie ma raczej wątpliwości, że Rosja powróciła na Bliski Wschód jako istotna siła, nie tylko zresztą przez swoje działania w Syrii, ale także dzięki wsparciu innych reżimów autorytarnych w regionie³³.

Sukces w Syrii, odpowiednio przedstawiony propagandowo, przyczyni się zatem niewątpliwie do podtrzymania popularności obecnych władz. Zgodnie z założeniami wykażą one, że są zdolne do zapewniania bezpieczeństwa swoim obywatelom w świecie, w którym egzystencjalne zagrożenia są liczne i bardzo poważne. Trwała obecność Rosji w Syrii i dalsze działania na tym obszarze dają więc nadzieję na długofalowe podtrzymywanie legitymizacji władzy. Przypomnieć trzeba, że operacja w Syrii ma także inne wymiary i inne cele, ten jednak jest podstawowy.

²⁹ M. Milani, *Iran and Russia's Uncomfortable Alliance*, „Foreign Affairs”, 31.08.2016, <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2016-08-31/iran-and-russias-uncomfortable-alliance> (odczyt: 2.09.2016).

³⁰ Por. np. P.K. Baev, *Putin Will Find the World According to Trump a Tough Habitat*, „Eurasia Daily Monitor” 2016, t. 13, nr 182, <https://jamestown.org/program/putin-will-find-world-according-trump-tough-habitat/> (dostęp: 15.11.2016); R. Deyermond, *Russia's Trump Card? The Prospects for Russia-US Relations After the Election of Donald Trump*, „Russian Analytical Digest” 2016, nr 193, s. 2–4, <http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD194.pdf> (dostęp: 10.12.2016).

³¹ M. Menkiszak, *Zaporowe warunki Kremla wobec USA*, Ośrodek Studiów Wschodnich, 4.10.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-10-04/zaporowe-warunki-kremla-wobec-usa> (dostęp: 9.12.2016).

³² D. De Luce, P. McLeary, J. Hudson, *Doubts Run Deep among U.S. Officials Over Deal with Russia*, „Foreign Policy”, 12.09.2016, <http://foreignpolicy.com/2016/09/12/doubts-run-deep-among-u-s-officials-over-deal-with-russia/> (dostęp: 13.09.2016).

³³ E. Simpson, *Vladimir of Arabia*, „Foreign Policy”, 2.11.2016, <http://foreignpolicy.com/2016/11/02/vladimir-of-arabia-putin-russia-middle-east/> (dostęp: 9.12.2016).

Jednocześnie nie należy liczyć na przezwycięzenie systemowego kryzysu w Rosji, co przyznaje wielu ekonomistów, także rosyjskich³⁴. Wydaje się, że zarówno w sferze gospodarczej, jak i społecznej będziemy mieli do czynienia z pogłębiającymi się negatywnymi zjawiskami³⁵, na które w dodatku nakładają się zachodnie sankcje³⁶. Nie widać bowiem realistycznego, wewnętrznego impulsu modernizacyjnego w Rosji, Kreml nie ma jasnej strategii wychodzenia z kryzysu społecznego i ekonomicznego³⁷, istnieją natomiast rozliczne wewnętrzne sprzeczności i brak jest skutecznych mechanizmów ich rozwiązywania w ramach państwa autorytarnego.

Należy zatem przypuszczać, że polityka kontrolowanego konfliktu z Zachodem będzie kontynuowana, Federacja Rosyjska najwyraźniej się do tego przygotowuje³⁸. Fala entuzjazmu i wiary w rząd wywołana skuteczną operacją w Syrii może jednak kiedyś opaść, tym bardziej że Rosja musi w Syrii pozostać, nie tylko aby realizować inne cele polityczne, ale także dlatego, że wycofanie się oznaczałoby znaczną utratę prestiżu. To z kolei będzie niewątpliwie kosztowne i może przynieść Rosji niemałe, dziś trudne do przewidzenia kłopoty³⁹. Można zatem spodziewać się poszukiwania przez Kreml także innych kierunków i innych form realizowania polityki kontrolowanej konfrontacji, co może mieć dość niebezpieczne skutki. Jak zauważa Robert Kaplan, kiedy „agresja jest napędzana wewnętrzną siłą, zazwyczaj postępuje według metodycznej, dobrze rozwiniętej strategii – która może być interpretowana przez inne kraje, mogące właściwie reagować – agresja napędzana przez wewnętrzny kryzys może skutkować śmiałym, reaktywnym, impulsywnym zachowaniem, które jest znacznie trudniejsze do przewidzenia i do przeciwdziałania”⁴⁰.

³⁴ Por. np. П. Орехин, *Россия на пороге нового застоя*, „Газета.Ру”, 19.08.2016, <https://www.gazeta.ru/business/2016/08/17/10136579.shtml> (dostęp: 20.08.2016).

³⁵ D. Volkov, *Russia of the Mid-2020s: Breakdown of the Political Order*, Jamestown Foundation, 6.07.2016, <https://jamestown.org/program/denis-volkov-russia-of-the-mid-2020s-breakdown-of-the-political-order/#.V85a6BLpzAk> (dostęp: 4.12.2016).

³⁶ M. Domańska, S. Kardaś, *Konsekwencje zachodnich sankcji finansowych dla gospodarki Rosji*, Ośrodek Studiów Wschodnich, 24.03.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2016-03-24/konsekwencje-zachodnich-sankcji-finansowych-dla-gospodarki> (dostęp: 10.12.2016).

³⁷ П. Орехин, *Повестка для Путина*, „Газета.Ру”, 13.03.2016, <http://www.gazeta.ru/business/2016/03/11/8118779.shtml> (dostęp: 13.03.2016).

³⁸ K. Berzina, *Sorry West, Russia's Just Not That Into You: Preparing for Long-Term Estrangement*, The German Marshall Fund of the United States, 24.10.2016, <http://www.gmfus.org/blog/2016/10/24/sorry-west-russias-just-not-you-preparing-long-term-estrangement> (dostęp: 7.12.2016).

³⁹ Por. np. P. Felgenhauer, *Russian Mission in Syria Beset by Problems Despite Victory in Aleppo*, „Eurasia Daily Monitor” 2016, t. 13, nr 197, <https://jamestown.org/program/russian-mission-syria-beset-problems-despite-victory-aleppo/#sthash.HqcS46R0.dpuf> (dostęp: 16.12.2016).

⁴⁰ R.D. Kaplan, *Eurasia's Coming Anarchy*, „Foreign Affairs” 2016, t. 95, nr 2, s. 33.